

ISBN 978-609-459-916-3
ISSN 2424-3477

Bibliotheca Litwana V
EGODOKUMENTIKA AUKŠTAITIJOS KNYGOS KULTŪROS
KONTEKSTE
2018, p. 242–254

„MINTIMIS IŠVAIKŠTINĖJAU KIEKVIENĄ LAUKO RĖŽĮ...“*:

skulptoriaus Juozo Kėdainio egodokumentinis palikimas
Kupiškio rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje

NIDA GALVANAUSKIENĖ

Kupiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka
Krantinės g. 24, LT-40117 Kupiškis, Lietuva
El. paštas galnida@gmail.com

Straipsnyje analizuojami Kupiškio r. savivaldybės bibliotekoje saugomi skulptoriaus Juozo Kėdainio (1915–1998) laišškai, siųsti šeimos nariams: nuo 1933 metų adresuoti tėvui Justinui Kėdainiui, vėliau, mirus tėvui, nuo 1951 iki 1996 metų – broliui Broniui Kėdainiui. Laiškai rašyti iš Kauno, Vilniaus, Palangos, Maskvos ir kitų miestų. Skulptoriaus J. Kėdainio laišškai unikalūs savo aprėptimi, nes rašyti daugiau nei 60 metų – nuo XX a. ketvirtąjo dešimtmečio Nepriklausomoje Lietuvoje, per kelis sovietmečio dešimtmečius, iki nepriklausomybės atgavimo. Remiantis šiais laiškais atskleidžiamas kultūrinis to meto gyvenimas, santykiai su artimaisiais, meilė gimtajam kraštui, aprašomas darbas Kauno dailės mokykloje, Vilniaus valstybiniame dailės institute (dabar – Vilniaus dailės akademija), kelionės, pasakojama apie kūrybinius sumanymus.

Šie laišškai tai ne tik Juozo Kėdainio gyvenimo įvairiaspalvė mozaika, bet ir to laikotarpio Lietuvos gyvenimo liudijimas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Juozas Kėdainis, Justinas Kėdainis, Bronius Kėdainis, egodokumentai, privačioji raštija, laišškai, rankraščiai, skulptoriai, Kupiškis, Šepeta, Karaliūniškis, Kaunas, Vilnius.

* KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1945-05-06. Kupiškio r. savivaldybės viešoji biblioteka (toliau – KVB), f. 10, lap. 1.

Žymus XX a. antros pusės Lietuvos skulptorius Juozas Kėdainis gimė 1915 m. gruodžio 31 dieną Kupiškio valsčiuje, Karaliūniškio kaime, Angelės ir Justino Kėdainių šeimoje¹. Šeimoje augo devyni vaikai, o užaugo tik septyni. Tėvai savo vaikus išmokė darbštumo, skatino įvairią kūrybinę veiklą. Nuo mažų dienų vaikai buvo pratinami prie darbo, nes išlaikyti tokią didelę šeimą tėvams buvo labai sunku. „Tėvelis taigi vertėsi visaip. Nagingas buvo. Abu su mama turėjo aiškių meninių polinkių ir skonį. Mama ausdavo. Tėvelis žemę dirbo ir meistraudavo.“² 1924 m. Juozukas buvo priimtas į Migonių pradžios mokyklą. Vaiką visą laiką traukė piešti, tik neturėjo popieriaus. „O mano pati pradžia? Su popierium sunku, bet va pjauna tėvelis lentas, lieka gabalai. Ir yra kur papiešt, papjausinėti. Nuo to ir prasidėjo.“³ Domėtis menu paskatino Migonių pradžios mokyklos mokytojas Feliksas Žikaris, liepdavęs mokiniams į mokyklą atsinešti molio ar šlyno, kuriuos išminkę su glicerinu, vaikai lipdydavo skulptūreles. Nors buvo nedrąsu, bet, pagirtas mokytojo, Juozukas vis piešdavo: tai kaimynę, prie tvenkinio eketės skalbiančią, tai piemenėlį,

Meno mokyklos I kurso mokinių grupė. 1933-11-20.
Juozas Kėdainis centre (trumpai apkirptas, mažukas). KVB, f. 10.

¹ Kėdainis Juozas. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2006, t. 9, p. 688. ISBN 5-420-01591.

² KĖDAINIS, Juozas. Kas širdžiai brangu. *Pergalė*, 1985, nr. 12, p. 139.

³ Ten pat, p. 140.

apsigaubusį maišu, tai karvę ar veršiuką, paukščiukus, avis, augalus⁴. Baigęs pradžios mokyklą, nuo 1929 metų mokėsi Kupiškio progimnazijoje. Pabaigus Kupiškio keturklasę, mokytojas F. Žikaris patarė pasiteirauti Kauno meno mokykloje, ar galima ten studijuoti, ir padėjo parašyti laišką⁵. Gavęs teigiamą atsakymą, išvažiavo į Kauną laikyti stojamųjų egzaminų⁶. Juos išlaikęs, 1933 m. J. Kėdainis buvo priimtas į Kauno meno mokyklą⁷. 1939 m. ją baigęs, įgijo plastinio meno dalykų mokytojo kvalifikaciją.

„Skulptoriaus kišenėje visada būdavo bloknotas. Jis daug piešdavo, fiksuodavo savo mintis.“⁸ „Daug piešė savo malonumui: meistriškus portretus,

„Linus rauna“. Juozo Kėdainio piešinys. 1934 m.
KVB, f. 10.

aktus, natūros studijas. Kėdainio piešiniai darbo tema, lauko darbininkų poilsio motyvai ypač išsiskyrė dar jam studijuojant Kauno meno mokykloje.“⁹ „Ypač mėgo piešti žmonių ir gyvūnų anatomijos studijų eskizus, aukštaičių kaimo etnografinio paveldo vaizdus. Kupiškėnas skulptorius Gediminas Jokūbonis J. Kėdainį įvardijo kaip lietuvišką Menjė (Constantin Meunier) – gimtojo kaimo dainių, išrėžusį labai unikalią vagą lietuvių skulptūros istorijoje.“¹⁰ G. Jakubonis rašė, kad darbas ir dirbančio žmogaus grožis yra neišsenkama J. Kėdainio kūrybos versmė: savo kūrybiniam darbui skulptorius turi sukaupęs nemažą

⁴ Ten pat, p. 141.

⁵ Ten pat, p. 143.

⁶ Ten pat.

⁷ RAMONIENĖ, Dalia. *Kauno meno mokyklos mokinių sąvadas*. Vilnius, 2006, p. 90.

⁸ *Skulptoriaus Juozo Kėdainio kūryba šiandienos žvilgsniu: 100-osioms gimimo metinėms skirtos parodos katalogas* / sudarė Lina Matiukaitė; straipsnio autorė Nijolė Nevčėsauskienė. Vilnius, 2015, p. 8.

⁹ Ten pat.

¹⁰ JOKŪBONIS, Gediminas. *Kai žaidė angelai: atsiminimai*. Vilnius, 2008, p. 225.

aktualios, gyvenimiškos medžiagos¹¹. „Tuos darbus ir žmones aš pažįstu kaip savo penkis pirštus. O kai pažįsti, kai vidum, širdim jauti, tai pasidaro ir gražu, ir svarbu. Nejausdamas nieko nepadarysi. Mano pagrindinė tema – kaimo žmogus, valstietis. Tai viduj kunkuliuoja. Noriu pastatyti paminklą valstiečiui.“¹²

Po J. Kėdainio mirties (1998 m. lapkričio 12 d.), vykdant jo valią, 2001 m. birželio 13 d. jo sesers, tautodailininkės Bronės Kėdainytės, pastangomis dalis skulptoriaus palikimo, iš jo namų Kaune, buvo perduota Kupiškio rajono savivaldybės viešajai bibliotekai. Perduota didelė dalis skulptoriaus bibliotekos – daugiau nei 4 000 egzempliorių knygų, padovanojama ir apie 2 400 vienetų rankraštinių dokumentų: tai skulptoriaus biografinė medžiaga, kūrybinės, tarnybinės ir visuomeninės veiklos dokumentai, korespondencija, šeimos medžiaga, kitų asmenų dokumentai, ikonografija, eskizų bloknotai, užrašų knygelės. Didelė dalis dailininko kūrinių – apie 150 skulptūrų, daug eskizų, piešinių – pateko į Kupiškio etnografijos muziejų¹³.

Skulptoriaus gyvenimas neišnyko be pėdsako: jo nuotraukos, laiškai, nuveikti darbai (skulptūros) puošia miestų erdves. Būdamas toli nuo namų, skulptorius ilgėdavosi savo šeimos narių – kaip bendrauti, susisiekti su savo artimaisiais, jeigu ne laiškais. Todėl ir plaukdavo laiškai iš Kauno į gimtinę – Karaliūniškio kaimą. Iš viso Kupiškio rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje saugoma 218 J. Kėdainio laiškų, rašytų namiškiams iš Kauno, Vilniaus, Palangos, Maskvos ir kitų miestų. Iki 1949 metų Juozas laiškus adresuodavo savo tėvui Justinui Kėdainiui: *Karaliūniškio sodžius*. Po tėvo mirties laiškus jau rašė broliui Broniui Kėdainiui, taip pat į Karaliūniškį, o nuo 1951 metų – į Šepetos kaimą, kur Bronius dirbo Durpių kraiko gamykloje, statėsi namus.

Biblioteka saugo 269 Broniaus laiškus, rašytus Juozui. Broniaus laišškai adresuojami į Kauną (Skuodo gatvė 18, o nuo 1962 metų, pasikeitus namų numeracijai, – Skuodo gatvė 20), kur J. Kėdainis visą laiką gyveno, arba į Vilnių, kur nuo 1951 metų dirbo Vilniaus valstybiniame dailės institute.

¹¹ JOKŪBONIS, Gediminas. [Juozas Kėdainis]. *Dailė*, 1967, nr. 9, p. 48.

¹² Skulptorius J. Kėdainis: reikia visur būti žmogumi. Parengė Rūta Mikšionienė. *Lietuvos rytas*, 1998, lapkričio 17 d., priedas „Mūzų malūnas“, p. 2, iliustr.

¹³ *Skulptoriaus Juozo Kėdainio kūryba šiandienos žvilgsniu*, p. 19.

Brolių korespondencija apima 1933–1996 metus. Jų susirašinėjimo fragmentai pateikti 2009 m. išleistoje knygoje „Kūrybinė brolystė“¹⁴. Knygai buvo atrinkta tik 300 laiškų arba jų fragmentų (Juozo – 186, Broniaus – 114), kuriuose rašoma apie kūrybą ir konkrečių darbų gimimą, Lietuvoje ir užsienyje aplankytas parodas ir muziejus, kultūrinį to meto gyvenimą, perskaitytas ir pageidaujamas įsigyti knygas, rūpestį išsaugoti tėvų namus Karaliūniškyje¹⁵.

Skulptoriaus rašytuose laiškuose namiškiams juntama begalinė meilė savo šeimos nariams, domimasi jų sveikata, klausinėjama apie kasdieninius buities ir ūkio darbus, dėkojama už siunčiamus maisto produktus. Šie laišškai atspindi to meto Lietuvos kaimo gyvenimą, buitį. Kai kuriuose laiškuose yra J. Kėdainio piešinių, eskizų ir kitokios dokumentinės medžiagos.

1933–1939 m. tėvui Justinui Kėdainiui iš viso adresuota 14 laiškų. Anksčiausias, iš turimų laiškų namiškiams, parašytas 1933 m. spalio 14 d. Iš gūdaus kaimo traukiniu atvažiavęs į tuometę Lietuvos sostinę ir įstojęs į Kauno meno mokyklą siekti dailės mokslų, septyniolikmetis Juozas dėkoja už siuntinius ir guodžiasi (kalba netaisyta – N. G.): „Jūsų aš labai pasiilgau ir vis laukiu daugiau laiškų, bet kaip tyčia mažai jūs rašot.“¹⁶ „Gerbiameji namiškiai! Už siuntinį labai dėkoju. Šiušiukai, megztinis, kojines labai geros. Taip pat už valgius labai dėkoju. Dabar valgių jau turiu lig valiai. Drabužių nesiųskit, nes išskalbia baltinius ir kitas drapanas, tai daugiau nereikia. O kai labai daug bus, tai neturėsiu kur padėti.“¹⁷ „Brangieji namiškiai! Namai labai rodėtusi parvažiuoti. Jau ir Nemunas užšalo. Dabar kelinta diena, kai šaltis akuratai spirgina. Ir pasnigo, o automobiliai laksto kaip padūkė.“ „Valgymų užteks iki Kalėdų. Esu sveikas ir linksmas, darbai einasi gerai.“¹⁸

Nepaisydamas skurdo ir nepriteklių, darbštus studentas labai stengėsi mokytis. Į šį kuklų kaimo berniuką kiti studentai žiūrėdavo iš aukšto, tačiau tai nesutrukdė darbščiam ir uoliam studentui kantriai siekti savo užsibrėžto

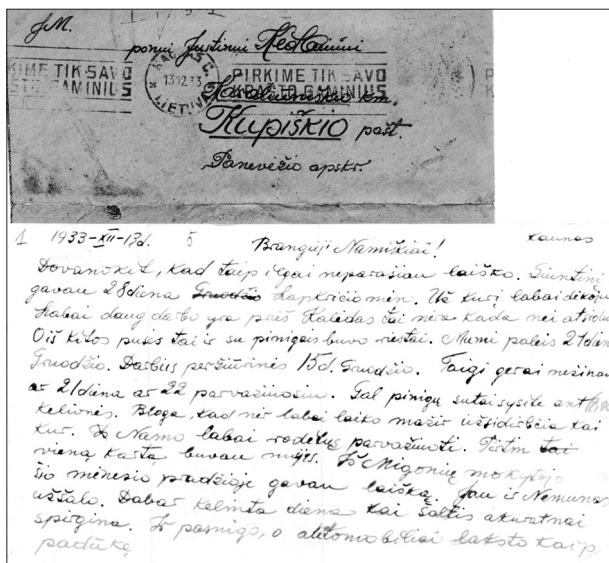
¹⁴ *Kūrybinė brolystė*: iš Juozo ir Broniaus Kėdainių epistolinio palikimo / sudarė Lina Matiukaitė. Vilnius, 2009. 207 p. (Kupiškėnų biblioteka; 5).

¹⁵ Ten pat, p. 6.

¹⁶ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1933-10-14. Kupiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka, fondas 10 (toliau – KVB, f. 10).

¹⁷ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1933-10-21. KVB, f. 10, lap. 1.

¹⁸ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1933-12-13. KVB, f. 10, lap. 2.

Juozas Kėdainio laiškas tėvui Justinui Kėdainiui. 1933-12-13. KVB, f. 10.

tikslo gilintis į mokslą¹⁹. Kauno meno mokykloje įgytas pasirėngimas atsi-
skleidė netrukus. J. Kėdainio kūryba atspindi šiltus jausmus savo gimtajam
Aukštaitijos kaimui, paprastiems kaimo žmonėms, gamtai.

Iš 1940–1949 metų Bibliotekoje saugoma devyniolika J. Kėdainio laiškų.
1940 metų kovo mėnesį jis buvo pašauktas į kariuomenę, tarnavo eiliniu
3-iam dragūnų „Geležinio Vilko“ pulke Vilniuje iki tų pačių metų birželio
mėnesio. Iš dalinio rašo: „Brangieji! Jau gerokai susigyvenau su nauja tvar-
ka. Sveikata sustiprės žymiai, valgyt duoda gerai. Patalus išvėdina dažnai,
prieš gulant šaltu vandeniu nusiprausiu. Be to gimnastika. Jos turime va-
landą į dieną.“²⁰ Kitam laiške rašo: „Mylimieji! Matot, neužilgo bus atpildas
mėnuo, ir gausiu kareivišką algą. Taip netruks prabėgti tarnybos metas. Jau
čia ir Velykų šventės. Mušim margučius. Manau, duos ir mums.“²¹

¹⁹ JOKŪBONIS, Gediminas. *Kai žaidė angelai: atsiminimai*. p. 225.

²⁰ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1940-03-12. KVB, f. 10, lap. 1.

²¹ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1940-03-21. KVB, f. 10, lap. 1.

1945 metų žiemą J. Kėdainis, pakviestas savo mokytojo Juozo Mikėno, atvyksta į Kauną ir talkina J. Mikėnui kuriant „Pergalės“ skulptūrą²². Juozas rašo: „Mylimieji, dovanokit, kad žadu, žadu ir vis neparvažiuoju aplankyti. Bet, žinokit, negi iš blogos valios. Žinoma, norėčiau parvažiuoti ir mielai savaitę kitą padėčiau pavasario darbus pastumti pirmyn. Juk tiek darbo. Bet ką darysi krapštykitės, kiek jėgos leidžia. Džiaugiuosi, kad bent lauką suariau rudenį, tai didelis palengvinimas. Dirbkit apgalvodami, pasitardami. Kaip geriau. Sode mišinį jau turbūt pasėjot? Mintimis aš išvaikštinėjau kiekvieną lauko rėžį ir gyvas vaizduotėje kiekvienas sodybos medelis. Medelių ar neišgraužė šiemet zuikiai? Kaipgi bitelės? Ėdesio ar išsitekot? Parašykit nors labai trumpai, o taip man įdomu! Kai dėl manęs – nesirūpinkit, esu sveikas ir nealkanas. Ir stengiuosi, kad pilvo girmos vis turėtų ką malt. Juk sveikata brangiausia.“²³ Laiškuose jaučiamas gimtųjų namų ilgesys, begalinis rūpestis ir noras pagelbėti dirbant ūkio darbus, noras žinoti apie artimųjų sveikatą. Laiškai nėra išraiškingi literatūrine kalba, jie paprasti, be pagražinimų. Skaitant laiškus nesitiki, kad čia rašyta menininko; tai tarsi paprastas kaimo žmogus, kuris, išsiilgęs savo namų ir artimųjų, siunčia žinią apie save.

Skulptorius kilme ir būdu buvo tikras aukštaitis. Tas jo aukštaitiškas kuklumas ir nuoširdumas atsispindėjo ir namiškiams rašytuose laiškuose. Analizuojant jo laiškus išryškėja dar vienas būdingas bruožas: laiškuose yra kupiškėnų tarmės žodžių: *praitą, šiušiukai, drapanas, šmotą, rodėtys* ir kt. Todėl, cituojant laiškus ištraukas, tekste palikti tarmiški žodžiai.

Mirus tėvui Justinui Kėdainiui, jau nuo 1951 metų laišakai adresuojami broliui Broniui Kėdainiui į Šepetos medžio apdirbimo dirbtuvę. Išlikę 57 šio dešimtmečio laišakai. Juozas rašo: „Tik ką gavau tavo laišką, rašytą 14 d. šio mėnesio, ir skubu atsakyti. Aš labai džiaugiuosi, kai Tu pradėjai statytis sau namelį, bet dabar kyla man nerimas, kad lengvai patiki svetimais žmonėmis, ne manim. Už tai man skaudu. O juk mano nuoširdumu, manau, neturėtum abejoti.“²⁴ Juozas pataria broliui, kaip statyti namą, bando atkal-

²² KĖDAINIS, Juozas. Kas širdžiai brangu, p. 141.

²³ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1945-05-06. KVB, f. 10, lap. 1.

²⁴ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1951-05-19. KVB, f. 10, lap. 1.

bėti, kad nestatytų trečiojo aukšto. Laiškuose juntamas nuoširdus rūpestis, noras patarti, visuomet linkima geros sveikatos. Net būdamas svečioje šalyje, Juozas nepamiršta savo brolio, rūpinasi dovanomis: „Iš Paryžiaus Tau parvežiau beretę tamsiai mėlynos spalvos tada pamiršau paduoti.“²⁵

Nuo 1951 metų J. Kėdainis pakviestas dėstyti skulptūros į Vilniaus dailės institutą (nuo 1961 m. jam suteiktas docento, o nuo 1970 m. – profesoriaus vardas). Iš instituto pasitraukė pirmaisiais Sąjūdžio metais. Per beveik keturis dešimtmečius J. Kėdainis išugdė net aštuonias skulptorių kartas, palikusias nemenką pėdsaką lietuvių skulptūros lauke. Savo studentų gerbiamas ir mėgstamas, vadintas „Tėvu“ ir „Mokytoju iš didžiosios raidės“, iki šiol prisimenamas itin šiltai ir su pagarba²⁶.

Dėstydamas Dailės institute, J. Kėdainis gyveno Vilniuje, tik savaitgaliais grįždavo į savo namus Kaune, todėl vieni laišakai buvo siunčiami iš Kauno Skuodo gatvės 18-2, o kiti iš Vilniaus dailės instituto. 1952 m. Juozas rašo: „Lipdau Kaune buvusiam Dailės institute. Sakau buvusiam, nes dabar čia Dailės mokykla. Vilniuje su patalpomis striuka ir institute studentai dirba labai susikimšę ir dirbtuves retai kas turi iš dėstytojų. Todėl laiko nemažai praeina ne produktyviai.“²⁷ „Egzaminai į institutą pasibaigė. Stojančiųjų buvo šimtas, o priėmė tik 20. Didelis pasirinkimas. Buvo tokių, kurie egzaminus išlaikė gerai ir labai gerai, bet nepakliuvo. Kažkaip skaudu.“²⁸ Gyvendamas Vilniuje domėjosi miesto architektūra, pasivaikščiodamas po senamiestį, stengdavosi piešti patikusius pastatus, miesto vaizdus. Laiške broliui rašo: „Šituo laiku padariau keletą neblogų piešinių Vilniaus architektūros. Ot puikių pastatų yra. Tik gaila, labai apleista (be stogų), o tikri architektūros perlai.“²⁹

Menininką, gimusį ir augusį sodžiuje, traukė gamta; laiškuose broliui jis pasakodavo apie orus, gamtos reiškinius: „Pra[e]itą savaitę būnant Vilniuje, buvo oras nepaprastai atšalęs. Rytą net šalnelė buvo. Galėjo ir žiedam

²⁵ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1962-02-28. KVB, f.10, lap. 2.

²⁶ *Skulptoriaus Juozo Kėdainio kūryba šiandienos žvilgsniu*, p. 8.

²⁷ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1952-02-17. KVB, f. 10, lap. 1.

²⁸ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1954-07-28. KVB, f. 10, lap. 1.

²⁹ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1953-08-17. KVB, f. 10, lap. 1.

pakenkt, o šiemet tiek daug žiedų matyt. Ir pas mus palei namą obelaitės sukrovusios žiedus. Nedrąsiai, bet jau ruošias žydėt.“³⁰ „Jau pavasario oras padvelkė ir žiemos triūsas niekais pavirto. Net ir takai prasausėjo. Greit paukščiai parlėks.“³¹

Laiškuose juntamas ilgesys savo gimtiesiems namams: „Kai tik nuklystu mintimis, o tai dažnai būna, namo pas Tave visi takeliai net su stipriai įmintomis pėdomis, kaip gyvi stojas prieš akis. Prisimena ir pagaliai dumble, kuriais takeliais pereiti neprisėmę batų. Kai parašei, kad batus nusipirkai, net geriau pasidarė. Juk tokias dumblynas pereit ne juokas.“³²

Išlikę 1960–1969 m. rašyti 96 laišakai, adresuoti B. Kėdainiui į Šepetos durpių kraiko gamyklą. Laiške broliui rašo, kad vyko į Maskvą pažiūrėti meksikiečių dailės parodos: „Džiaugiuos, kad važiauvau į Maskvą pažiūrėti meksikiečių dailės parodos. Išsiveš, ir ką – nenuvažiuosi pas juos. Paroda puikiai paruošta. Yra ko ir iš ekspozicijos pasimokyti. Daugiausiai kūrinių iš įvairių rūšių akmens, degto molio ir medžio. Smulkiai atskirų darbų nei neaprašinėsiu, nes nepajėgsiu žodžiu perteikti vaizdo. Apžiūrėjus man į galvą dingtelėjo mintis, kad taip parinkus pačius įdomiausius dievukus, medžio drožinius, kryžius, audinių darnas ir kt. Ir taip stropiai su meile eksponavus, mes taip pat nustebintume pasaulį. Tikrai dabar mes patys nesuvokiam, ant kokios savitos savo kultūros pagrindo stovim. Iš jos turim ir augti.“³³ 1961 m. su kolegų dailininkų turistine grupe aplankė Paryžių. Laiške broliui džiaugdamasis pasakojo apie muziejus, apžiūrėtus žymiausių skulptorių darbus, moderniojo meno kolekcijas. Ir apie tai, kad ten įgijo profesinės tvirtybės: „Ši kelionė labai sustiprino kūrybinį pasitikėjimą, praplėtė akiratį, sužadino dar didesnę norą dirbti, o žemę po kojomis žymiai tvirčiau jaučiu. Daug problemų kaip dūmai išsisklaidė.“³⁴

³⁰ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1953-05-15. KVB, f. 10, lap. 1.

³¹ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1954-03-14. KVB, f. 10, lap. 1.

³² KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1954-11-12. KVB, f. 10, lap. 1.

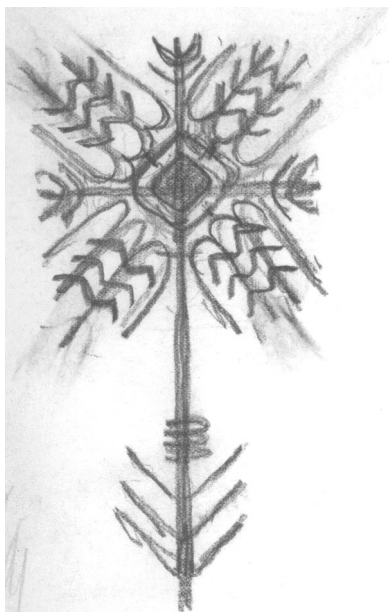
³³ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1960-12-22. KVB, f. 10, lap. 1.

³⁴ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1961-11-04. KVB, f. 10, lap. 1.

Pamatęs didžiųjų meistrų darbus, J. Kėdainis tobulino savo kūrybą, nutoldamas nuo gimtųjų etnografinio kaimo vaizdų. Apsilankęs Maskvoje, Tretjakovo galerijoje, 1948 m. Juozas rašo: „Mačiau daug įžymių dailininkų kūrinių. Paminėsiu keletą vardų: Mikelandželo „Dovydo“ lietinį, originalo dydžio. Daro nepaprastą išpūdį. Tik su dūšia ir kūnu atsidavęs savo darbui galėjo tokį kūrinių sukurt. Ką gi, atsistoji, tesieki tik kelį. Kai įeini į tą salę, kur stovi „Dovydas“, net kvapą užima ir pavergia, negali atsitraukt. Ot norėčiau, kad ir Bronius pamatytum.“³⁵ Aplankęs Drezdeno paveikslų galeriją rašo broliui: „Mačiau didžiųjų meistrų Rafaelio, Ticiano, Rubenso ir didelio skaičiaus kitų kūrinius. Lankytojų nepaprastai daug. Viduje truputį kaip bažnyčioj per kermošius. Didžiausios eilutės stovi. Leidžia tik dvi valandas po to kitą pamainą. Taigi pakliūt irgi nevisai lengva. Smulkiau papasakosiu ir katalogą parodysiu kai atvažiuosi. Tada bus vaizdžiau.“³⁶

Neatsiejama skulptoriaus veiklos sritis – kryžių eskizų kūrimas. Jie išsiskyrė originalumu, Aukštaitijos kraštui būdingais ornamentais, kryžių viršūnės labai dažnai papuoštos augaliniais motyvais.

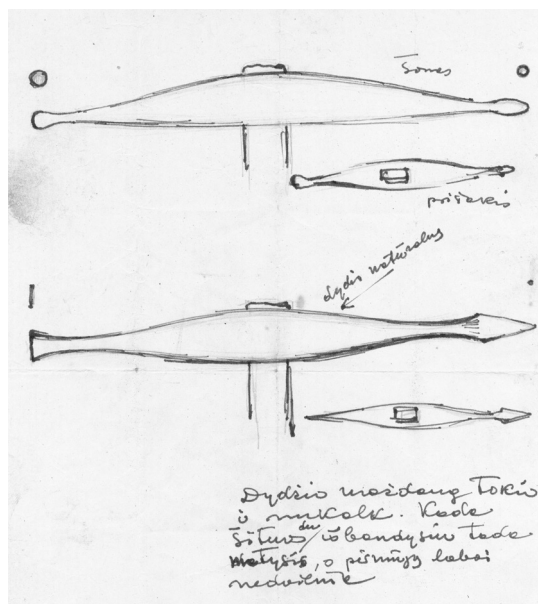
Skulptoriaus sumanymai atkeliaudavo laiškais, kuriuose būdavo įdėti nupieštų kryžių eskizai. Kryžius iš metalo nukaldavo brolis kalvis Bronius, kurio darbai buvo tarsi Juozo kūrybinės vaizduotės įgyvendinimas. Laiškuose broliui piešdavo eskizus reikalingų kūrybiniam darbui įrankių, kuriuos prašydavo pagaminti: „Plaktukai, kuriuos atsiuntėte puišūs, malonu dirbti. Daugiau nekalk,

Juozo Kėdainio pieštas kryžius. 1963 m.
KVB, f. 10.

³⁵ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1948-10-10. KVB, f. 10, lap. 1.

³⁶ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1955-08-02. KVB, f. 10, lap. 1.

Juozo Kėdainio plaktuko brėžinys. 1964-02-17. KVB, f. 10.

užtenka.³⁷ „Aną savaitę gavau plaktukus ir kaltus. Įrankiai puikūs, smagu dirbti. Kada tik turiu laiko – kalu.“³⁸

1978–1996 metų laikotarpį atspindi 32 laišakai. Meniškos prigimties broliai mylėjo savo kraštą, norėjo papuošti jį savo darbais, iš kurių pati didžiausia puoselėta idėja – sutvarkyti tėviškės sodybą ir įkurti joje muziejų, kuriame planavo parodyti aukštaičio žemdirbio šeimos gyvenamąjį būstą, buitį, kiemo aplinkos sutvarkymą. Iš 1982 m. laiško: „Kai parvažiavęs piešiau sodybos sutvarkymo planėlį, kilo keletas minčių, kurioms ir noriu su Tavimi pasidalinti. Akmenys, kurie nebus reikalingi pamatams, pasitarnaus sienelės sumūrijimui, kuri, nuo gyvenamo namo galo atitraukta mažiau siai per tris metrus, apjuos dabartinę bityną iš trijų pusių, o kita šaka – per senosios kalvės vietą, link Buroko sodybos. Ji priduos solidumo, rimties. Bitynas tegu lieka dabartinėje vietoje. Čia vieta gera, ir apmūrijus bus gerai

³⁷ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1964-04-23. KVB, f. 10, lap. 1.

³⁸ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Vilnius, 1966-03-30. KVB, f. 10, lap. 1.

apsaugota.³⁹ Deja, labai gaila, kad šio sumanymo broliai nepėjo įgyvendinti iki galo ir neliuko kam jį pratęsti. Tai būtų buvęs unikalus kultūros židinyš Kupiškio krašto lankomų objektų sąrašė. Skulptorius mirė 1998 m. lapkričio 12 d., palaidotas Kaune, Panemunės kapinėse.

2015 m., minint skulptoriaus 100-ųjų gimimo metų sukaktį, Kupiškio etnografijos muziejuje gausiai susirinkusiems kupiškėnams ir svečiams, tarp kurių buvo ir nemažas pulkelis profesorius mokinių, pristatyta jubiliejinė skulptūrų ir piešinių paroda bei naujai išleistas parodos katalogas. Jame pateiktos svarbesnės skulptoriaus gyvenimo ir kūrybos datos, skulptūrų nuotraukos, Kupiškio etnografijos muziejuje saugomų J. Kėdainio skulptūrų sąrašas.

Šie rankraštiniai dokumentai – tai tarsi gyvenimo veidrodis, atspindintis skulptoriaus J. Kėdainio gyvenimą, buitį, mintis, santykius su artimaisiais, kūrybinius sumanymus. Skulptoriaus Juozo Kėdainio laiškas unikalūs savo aprėptimi, nes rašyti daugiau nei 60 metų – nuo XX a. ketvirtąjo dešimtmečio Nepriklausomoje Lietuvoje, per kelis sovietmečio dešimtmečius, iki nepriklausomybės atgavimo.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. JOKŪBONIS, Gediminas. *Kai žaidė angelai: atsiminimai*. Vilnius, 2008. 304 p. ISBN 978-9955-854-07.

„Tėviškė“. Juozo Kėdainio piešinys. 1946 m.
KVB, f. 10.

³⁹ KĖDAINIS, Juozas. *Laiškas broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis]. Kaunas, 1982-09-02. KVB, f. 10, lap. 1.

2. KĖDAINIS, Juozas. Kas širdžiai brangu. *Pergalė*, 1985, nr. 12, p. 138–151.
3. KĖDAINIS, Juozas. *Laiškai tėvui Justinui Kėdainiui* [rankraštis], 1933-10-14–1948-11-11. 41 lap. KVB, f. 10.
4. KĖDAINIS, Juozas. *Laiškai broliui Broniui Kėdainiui* [rankraštis], 1951-05-19–1996-10-04, 219 lap. KVB, f. 10.
5. Kėdainis, Juozas. Iš: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2006, t. 9, p. 688. ISBN 5-420-01591.
6. *Kūrybinė brolystė*: iš Juozo ir Broniaus Kėdainių epistolinio palikimo / sudarė Lina Matiukaitė. Vilnius, 2009. 207 p. (Kupiškėnų biblioteka; 5). ISBN 978-9986-9311-8-8.
7. RAMONIENĖ, Dalia. *Kauno meno mokyklos mokinių sąvadas*. Vilnius, 2006. 233 p. ISBN 9955-624-52-3.
8. *Skulptoriaus Juozo Kėdainio kūryba šiandienos žvilgsniu*: 100-osioms gimimo metinėms skirtos parodos katalogas / sudarė Lina Matiukaitė; straipsnio autorė Nijolė Nevčesauskienė. Vilnius, 2015. 60 p. ISBN 978-609-420-474-6.
9. Skulptorius J. Kėdainis: reikia visur būti žmogumi. Parengė Rūta Mikšionienė. *Lietuvos rytas*, 1998, lapkričio 17 d., priedas „Mūsų malūnas“, p. 2, iliustr.

THE EGODOCUMENTARY HERITAGE OF SCULPTOR JUOZAS KĖDAINIS IN THE KUPIŠKIS MUNICIPALITY PUBLIC LIBRARY

NIDA GALVANAUSKIENĖ

SUMMARY

This article analyzes the letters of sculptor Juozas Kėdainis (1915–1998), stored in the Kupiškis Municipality Public Library and which were sent to his family members: from 1933, the letters were addressed to his father Justinas Kėdainis; later, after his father's death, from 1951 to 1996 – to his brother Bronius Kėdainis. The letters were written from Vilnius, Kaunas, Palanga, Moscow and other cities. The letters of sculptor Juozas Kėdainis are unique in their scope, because they are written during a period of over 60 years – since the 1940s of the independent Lithuania, during the several decades of the Soviet period and up until when the independence of the country was regained.

Basing on these letters, the cultural life of that time, relations with close people and love to the native land are all revealed. There is also described the work at the Kaunas Art School and Vilnius State Art Institute (now the Vilnius Academy of Arts). Descriptions of travels, various creative ideas are revealed as well.

These letters are not only a multicolored mosaic of Juozas Kėdainis's life but also a testimony to the Lithuanian way of life in that era.